

NARODNI MUZEJ - ZADAR

Odjel 211 DOKUMENTACIJA

Br. B-31

narodni muzej - kulturno - historijski odjel

oktobar 1970 - septembar 1971

majolika iz zadra

izložba gotičko - renesansne keramike

Postava izložbe i katalog: Sofija Petricoli

Plakat: Atelier Alfred Pal

Rekonstrukcija predmeta: Božidar Vilhar

Tisak: »Narodni list« — Zadar

Kulturno-historijski odjel Narodnog muzeja u Zadru, koji već godinama čeka na konačni smještaj, vlasnik je najbogatije zbirke gotičko-renesansne keramike u Jugoslaviji. Značajno je da su svi ovi keramički predmeti nađeni u Zadru gdje su se i upotrebljavali.

Ova keramika, koja je poznata pod nazivom fajansa (po Faenci) ili majolika (po Majorki), izrađena je najvećim dijelom u Italiji. Njezina proizvodnja započela je pod utjecajem importiranih keramičkih posuda iz Perzije. Karakteristične su dvije različite tehnike izrade od kojih je jedna bila raširena u srednjoj i južnoj Italiji, a druga u sjevernoj. Predmeti prvog tipa izrađivali su se od svjetle gline koja se prekrivala više ili manje prozirnom glazurom. Kada je glazura bila prozirna kolorirani crtež se izvodio prije glaziranja. Međutim kasnije kad je glazura postala deblja i neprozirna, crtež se izvodio poviše glazure. Drugi tip keramike izrađen je od crvene gline. Posude ovog tipa su se premazivale tankim slojem bijele gline po kojoj se gravirao crtež oštrim predmetom. Nakon toga posuda bi se prekrivala prozirnom glazurom i djelomično kolorirala glazurama u boji.

Kao i u ostalim gradovima duž dalmatinske obale u Zadru je bila razvijena živa trgovina osobito s gradovima Italije koji su mu bili geografski naj-

bliži. No postojali su trgovački odnosi i s ostalim zemljama Mediterana te su brojni i keramički predmeti španjolskog porijekla. Zadar je najviše importirao keramiku iz najpoznatijih centara Italije Faence i Venecije, no čini se da je imao i vlastite radionice. To se može pretpostaviti po nekim arhivskim podacima ali i po nekoliko nađenih predmeta. Ti predmeti su takvog karaktera da je malo vjerojatno da su bili namijenjeni trgovini. Sačuvana su dva kasnogotička vrča s istim ornamentom od kojih je jedan u ispravnom stanju dok je drugi deformiran za vrijeme izrade, a k tome ima loše ispečenu glazuru. Druga dva predmeta koji govore u prilog toj tezi su dvije vrlo lijepo formirane figurice koje nemaju na sebi nikakvu glazuru.

Uzrok što se u drugim gradovima nije našlo toliko keramičkih predmeta je sasvim poseban. Niti jedan grad na našoj obali nije pretrpio tako teško rušenje i uništavanje u prošleme ratu kao Zadar. Kako je stradao baš njegov stari centar, prilikom obnove grada, kopanjem temelja za novogradnje, naišlo se na brojne keramičke fragmente. Do sada ih je nađeno na 28 lokaliteta.

Mjesta gdje su se ovi predmeti nalazili, razbijeni na veće ili manje dijelove, su gradska odnosno kućna smetišta kamo se kao i danas bacalo neupo-

trebljive predmete. Sastavljanjem sačuvanih fragmenata i rekonstruiranjem dijelova koji nedostaju sakupila se ova bogata zbirka iz koje su za ovu izložbu izabrani najinteresantniji primjerci.

Svi predmeći nastali su u razdoblju od kasnog 13. stoljeća (arhajska keramika) do početka 17. stoljeća. To je upravo onaj vremenski period kada je u Italiji kulminirala proizvodnja majolike. Najvećim dijelom su porijeklom iz Faence i Venecije

no ima nekoliko predmeta i iz drugih keramičkih centara: Urbina, Ferare i Montelupa. Među nađenim predmetima nalaze se zastupljeni svi keramički stilovi koji su se izmjenjivali u tom vremenskom periodu. Prema broju nađenih predmeta čini se da je trgovina keramičkim proizvodima najviše cvjetala u drugoj polovini 15. i prvoj polovini 16. stoljeća. Stoga su i na izložbi najbogatije vitrine u kojima su izloženi kasnogotički plavi vrčevi i gravirane posude.

k a t a l o g

Vitrina I Skupina keramičkih predmeta u momentu nalaza. Mehaničkim i kemijskim čišćenjem, sortiranjem na pojedine tipove i spajanjem dijelova postepeno se počinju oblikovati pojedini predmeti. O sačuvanosti nalaza zavisi hoće li se sakupiti dovoljan broj fragmenata za rekonstrukciju posude.

Vitrina II Malobrojni fragmenti arhajske keramike iz Italije iz 13. i 14. stoljeća. Odlikuju se posebnim oblicima i ukrasom u plavozelenoj i tamnosmeđoj boji. Fragment vrča sa zecom nešto kasniji — iz sredine 15. stoljeća.

Vitrina III Keramički predmeti iz Španjolske (Valencija, druga polovina 15. stoljeća) ukrašeni plavim stiliziranim biljnim motivima, te mrežom sitnog zlatnog ornamenta (lustro) povrh plavog crteža. Zlatni ornament oksidirao u zemlji te je potamnio ili sasvim otpao. Ova vrst keramike poznata pod nazivom majolika dala je ime prvo talijanskoj keramici ukrašenoj svjetlucavim bojama, a u drugoj polovini 16. stoljeća i svoj slikanoj keramici uopće.

Među velikim plitkim zdjelama i raznim zdjelicama ističe se apotekarski vrč poznat pod nazivom »albarello« s karakterističnim oblikom poznatim još od početka 14. stoljeća kako u Španjolskoj tako i u Italiji.

Vitrina IV Kasnogotički vrčevi iz Faence (1460—90) ukrašeni plavim slikanim ornamentom kojim dominira okrugli medaljon na prednjoj strani. Unutar medaljona javljaju se različiti motivi: apstraktni biljni ornament, inicijali, natpisi religioznog sadržaja (AVE MARIA A), heraldički znakovi i životinjski likovi.

Dva vrča s vrlo sličnim grbom od kojih je jedan loše izrađen te nije bio podešan za tržište daju naslutiti da je i u Zadru postojala proizvodnja keramike. Krajnje desno dva vrča iz 16. stoljeća koji ponavljaju slikani motiv kasnogotičkih vrčeva.

Dvije male zdjelice (Faenca 1490) s alegorijskim prikazima ljubavnog sadržaja, fragmenti zdjelice istog oblika s kasnogotičkim motivom »palmetta e rosetta persiana«.

Veća zdjela iz kraja 15. stoljeća (Faenza?).

Vitrina V Keramički predmeti s plavim slikanim ukrasom »alla pocellana« (Faenca, kraj 15. stoljeća). Ovaj tip keramike nastao u težnji za imitiranjem istočnjačkih proizvoda, u ovom slučaju kineskog porculana. Bijela glazura kod nekih primjeka odlično imitira porculan no kako je redovito na vrlo slaboj glini predmeti se uvijek nalaze zdrobljeni u male komadiće. Ornament je vrlo sitan, biljnog porijekla s viticama i cvjetovima krizanteme. Izveden je redovito u vrlo lijepoj tamnoplavoj boji. Figurativni motiv, ukoliko ga ima, ograničen je samo na dno. Velika zdjela i zdjelica s ručkama također su iz grupe ovog tipa no nastale su kasnije.

Vitrina VI Primjerci gravirane keramike (Venecija, Padova ili Ferara, druga polovina 15. do kraja 16. stoljeća) izrađeni od crvene gline i ukrašeni drugačijom tehnikom od ostalih predmeta. Stariji primjerci imaju kao centralni motiv muški ili ženski portret ili životinjski lik ispred pozadine ukrašene s dva cvijeta. Zdjelice iz 16. stoljeća ukrašene su geometrijskim i stiliziranim biljnim motivima. Zdjela s prikazom arhitekture također iz 16. stoljeća.

Vitrina VII Početkom 16. stoljeća javlja se u Faenci ljubav za prikazivanjem opširnih religioznih i mitoloških događaja. Predmeti ovog sadržaja ubrajaju se u »historijski ili pripovijedački« stila. Ljubav za takve motive produžila se sve do 17. stoljeća. Kako je od ovog tipa predmeta sačuvana samo velika zdjela s prikazom iz života sv. Frane i neki manji fragmenti u ovoj vitrini su izloženi i predmeti koji su ovom stilu savremeni ili su slični po motivu. To su šarene zdjelice i vrč s crtežem arhitekture na prednjoj strani, kao i veliki tanjuri iz početka 17. stoljeća iz Montelupa u Toskani. Ovi posljednji odlikuju se također šarenilom i figuralnim scenama. Boje su nanošene brzim i širokim potezima, a prikazani su najčešće vojnici u prugastim odijelima kako nose puške ili zastave. Izložene su i dvije neglazirane figure.

Vitrina VIII Sredinom 16. stoljeća javljaju se u Faenci predmeti tzv. stila »compendiario« koji se brzo proširio po cijeloj Italiji. Ovaj stil došao je kao osvježenje nakon šarenih posuda s velikim figuralnim scenama. Osobine su mu vrlo dobra bijela

glazura i diskretan crtež koji je raden brzo i neposredno crnom ili plavom bojom i tek malo oživljen žutom ili zelenom. Motiva ima malo, najčešći je Amor s lukom i strelicom ili usamljeni svetački lik.

Ovaj stil trajao je sve do kraja 17. stoljeća.

Malobrojni su primjerci nekih stilova koji su bili savremeni stilu »compendiario«. Takav je fragment vrlo lijepe tamne zdjele stila »a quartieri« s valovitim obodom, zatim fragment stila »bello« koji se odlikuje crtežem na plavoj glazuri i konačno bijeli tanjur s bijelim dekorom.

Vitrina IX Keramičke zdjele i zdjelice jednostavnijeg tipa (sjev. Italija, 15—16. stoljeće, Ferrara?). Ukrašene sličnom tehnikom kao gravirana keramika iz vitrine VI samo što je graviranje izvedeno debljim predmetom. Ovaj ukras poznat je pod nazivom »a sgraffio«. Predmeti se izrađuju samo u zelenoj i oker boji, a ukrasni motivi su geometrijskog i biljnog karaktera.

Zeleni vrč iz istog razdoblja; mjesto izrade nepoznato.

Vitrina X Malobrojni fragmenti keramičkih podnih pločica. Porijeklom su iz Španjolske (Valencija, 15. stoljeće) i poznate su pod nazivom »azulejo« te iz Italije (Faenza?, 15—16. stoljeće).

